

ONTSTAAN EN WERKZAAMHEDEN VAN DE NATIONALE POPULIEREN COMMISSIE

door
F. W. BURGER

Aan het begin van deze eeuw was de populier een van de niet-meetelende houtsoorten; de teelt was veelal gebrekkig en veel ging voor de houtproductie verloren door kankeraantastingen. Allengs is men tot het inzicht gekomen, dat met de nodige zorg de populier een belangrijke aanvullende houtproductie zou kunnen geven, mede, door de grotere industriële mogelijkheden om ook deze houtsoort voor allerlei doeleinden te verwerken en te gebruiken. In de eerste plaats was het nodig het sortiment nader te bestuderen, soorten en rassen beter te leren kennen, zekerheid te verkrijgen omtrent „soortechtheid” en kanker gevoeligheid, teneinde uitbreiding te kunnen geven aan een doelbewuste teelt van het plantmateriaal. Daarnaast zouden zich met meer zorg aan de verdere teelt van de bomen, betere mogelijkheden van de afzet van het hout kunnen voordoen. De ontwikkeling van het populierenonderzoek heeft dan ook als voorgeschiedenis het systematisch ordenen en onderscheiden der verschillende soorten en rassen, in het bijzonder die der zogenaamde Canada-populieren.

De toenmalige inspecteur bij de Nederlandse Heidemaatschappij G. Houtzagers voelde zich hiertoe geroepen en in 1928 overlegde hij een en ander met zijn directie en bestuur. Al spoedig kreeg hij de opdracht zich hieraan te wijden. Na voorbereidende literatuur-studie begon hij in 1930 met een uitgebreid onderzoek. Er werd een enquête over het gehele land gehouden en de binnengekomen gegevens werden, waar nodig, ook praktisch gecontroleerd en nagegaan. In 1933 werd van de verschillende vormen een vermeerderingsbedrijf bij Keppel gesticht en een kankerresistentie-onderzoek werd ingesteld in samenwerking met het Phytopathologisch Laboratorium „Willie Commelin Scholten” (directrice destijds prof. dr Joh. Westerdijk) te Baarn. Tevens werden er een drietal eenvoudige proefvelden met verschillende soorten en rassen op verschillende plaatsen en grondsoorten aangelegd: Zwolle, veen; Elst, klei; Oirschot, zand.

In 1937 promoveerde Houtzagers bij prof. dr J. Valckenier Suringar aan de Landbouwhogeschool te Wageningen op een dissertatie „Het geslacht *Populus* in verband met zijn betekenis voor de houtteelt.” Dit is een algemeen grondlegend werk geweest, dat allerwege hoog wordt gewaardeerd en van blijvende betekenis is, hetgeen ook wel is gebleken uit het feit, dat het in verscheidene talen werd vertaald.

Sedert 1938 werd origineel materiaal van populieren, gekeurd op „soortechtheid”, uitgegeven door de N.A.K. (Nederlandse Algemene Keuringsdienst voor Landbouwgewassen). In 1943 werd de N.A.K.B. (Nederlandse Algemene Keuringsdienst voor Boomkwekerijgewassen) voor de vruchtbomen opgericht en sedertdien kwamen de populieren onder controle van deze instelling.

Het werk vorderde en in samenwerking met het Laboratorium voor

Erfelijkheidsleer — prof. Honing, later Prakken — werd naar nieuwe rassen gezocht voor armere gronden en met snellere groei, terwijl met kruisingswerk werd begonnen. Hierbij hoopte men te profiteren van de snellere groei der Tacamahaca-soorten, de mogelijkheid voor lichtere gronden van de soorten van de Leuce-groep en de resistentie tegen kanker van de soorten en rassen uit de Aigeiros-groep.

Met het zoeken naar nieuwe soorten en rassen, had Houtzagers een uitgebreid contact opgevat met de werkers in het buitenland. Ongeveer even lang als hij bezig was met de studie van de populier, werd er bijvoorbeeld in Amerika al selectie-werk en later kruisingswerk verricht met arboretum-materiaal, maar overwegend met soorten van de Tacamahaca-groep, hetgeen tot veel kankergevoeligheid had geleid (Stout en Schreiner). Na de tweede wereldoorlog werd dit contact uit de aard der zaak weer zo spoedig mogelijk hersteld. Ook in andere landen zat men niet stil, hetgeen wel zeer nodig was in verband met de moeilijke houtpositie. Zodoende stond al spoedig allerwege het snelgroeiende geslacht der populieren in het middelpunt van de belangstelling.

Op 6 mei 1946 werd een driedaags bezoek ontvangen van de fransen Regnier en Meurier, medewerkers van Prof. Guinier, vertegenwoordigend de in 1942 in Frankrijk ingestelde „Sous-Commission du Peuplier” van de „Commission d'Etudes des Ennemies des arbres, des bois abattus et des bois mis en oeuvre”, ingesteld door het franse Staatsbosbeheer. Aan het slot van dit bezoek werd op 8 mei 1946 te Oirschot, op aandrang van dr Houtzagers, besloten tot internationale samenwerking, waarbij dan zouden dienen te worden uitgenodigd België, Engeland, Frankrijk, Italië, Nederland en West-Duitsland, ten einde in de eerste plaats door onderling overleg en mede door uitwisseling van materiaal een uniforme soort- en ras-onderscheiding te verkrijgen en dan verder over andere problemen van gedachten te kunnen wisselen. Hij verzocht de franse heren daartoe bij hun regering op het initiatief aan te dringen.

Op 23 april 1947 had toen het eerste Internationale Populieren Congres te Parijs plaats en werd de Internationale Populieren Commissie ingesteld. Op het tweede congres op 26 april 1948 werden in Venetië de statuten in ontwerp besproken, waarbij werd bepaald, dat de deelnemende landen lid zouden zijn en zelf nationale commissies zouden instellen. Nederland gaf hieraan gevolg en op 29 oktober 1948 werd te Utrecht de Nationale Populieren Commissie geïnstalleerd door de Directeur-Generaal van de Landbouw ir C. Staf. Op 21 juli 1955 werd door de Minister van Landbouw, Visserij en Voedselvoorziening een reglement vastgesteld en het daarna opgemaakte Huishoudelijk Reglement werd door hem bekrachtigd op 11 juli 1956.

Het doel van de commissie is, als technische commissie, voor ons land als werkend lid van de Internationale Populieren Commissie van de F.A.O., bij te dragen tot een doeltreffend internationaal overleg met betrekking tot de populierenteelt, -cultuur, -veredeling, alsmede met betrekking tot het gebruik en de verwerking van populierenhout en het in de ruimste zin van het woord bevorderen van de populierenteelt, alsmede van het gebruik en de verwerking van populierenhout in Nederland. Daartoe dienden allerlei instanties vertegenwoordigd te zijn en thans zijn lid die van het Staatsbosbeheer, de Nederlandse Heidemaatschappij, de Landbouwhogeschool, het Houtinstituut T.N.O., de Stich-

ting Bosbouwproefstation „De Dorschkamp” (in 1947 opgericht als T.N.O.-instelling), de Houthandel, de Industrie (Lucifers, fineer, papier en klompen), alsmede enkele experts. Dr J. A. van Steyn was eerste voorzitter, in 1949 opgevolgd door prof. dr G. Houtzagers (hoogleraar sedert 1947) en na diens overlijden in 1957 is dr H. van Vloten in zijn plaats getreden.

Vrij spoedig werd er een Houttechnische werkgroep gevormd (13 december 1948), die na een oriënterend vooronderzoek van 1949/1950, verscheidene onderzoekingen (Houtinstituut T.N.O. en Research Laboratorium van de Kon. Papierfabrieken Van Gelder Zonen, alsmede fineer-, klompen- en lucifersindustrie) stimuleerde en mee uitwerkte. Een en ander werd neergelegd in een intern rapport „Research on poplar wood 1950—1956 on behalf of the National Poplar Commission”, dat op het congres te Parijs in 1957 werd uitgebracht. Dit onderzoek geschiedde mede in verband met de groeiplaats (grondonderzoek door het Boschbouwproefstation T.N.O.). Deze werkgroep meende echter het werk in 1956 voorlopig te moeten afsluiten met een memorandum over de meer intensieve werkzaamheden sedert 1950 (het zoëven genoemde rapport), met tot gevolg een beslissing van de Nationale Commissie het onderzoek te staken. Als reden hiervoor werd vermeld, dat het niet van voldoende betekenis voor de Nederlandse houtindustrie was te achten om de er aan gepaard gaande kosten te rechtvaardigen. Op het hier zojuist genoemde congres werd een en ander gemotiveerd in een rapport „Problems met by industry at purchasing and working of poplar wood”.

De economische aspecten van de populierenteelt zijn, zowel voor de teler als voor de consument van overwegend belang en daarom werd nader onderzoek hiervan sedertdien voorop gesteld. De houttechnische werkgroep zal naast haar bemoeienissen met houttechnische problemen, zich verder in het bijzonder ook bezig houden met economische vraagstukken.

Daarnaast werd een werkgroep voor de houtteelt in de ruimste zin van het woord ingesteld.

In verband hiermede zij opgemerkt, dat ten aanzien van de teelt al veel werd gedaan door propaganda, aanvankelijk door de Nationale Populieren Commissie zelf, maar later steeds intensiever door het Staatsbosbeheer, door voordrachten, lessen, voorlichtingsavonden, lichtbeelden, films enz., naast wat de Nederlandse Heidemaatschappij reeds deed en ook voortzet. Er werd verder ook veel bereikt door middel van wettelijke maatregelen (bijvoorbeeld door het geven van subsidie bij hakhouthervorming), door onderzoek (kostprijsonderzoek van het L.E.I., door de aanleg van uitgebreide proefvelden van de Landbouwhogeschool en het Bosbouwproefstation), door veredeling (Landbouwhogeschool en Bosbouwproefstation), door onderzoek ter bestrijding van ziekten, zoals populierenkanker en schorsbrand (Phytopathologisch Laboratorium W.C.S. te Baarn, Landbouwhogeschool, Nederlandse Heidemaatschappij, Bosbouwproefstation, Plantenziektenkundige Dienst enz.), door onderzoek naar de bestrijding van plagen zoals houtboorders (I.T.B.O.N.) en door soort- en rascontrole (N.A.K.B.).

Geleidelijk aan is het onderzoek in nieuwe banen geleid. Speciale onderzoekers aan het Bosbouwproefstation en aan de Landbouwhogeschool, die zich geheel aan de populier konden wijden, werden ingeschakeld.

Ook het onderzoek van de houtboorders is aan het Itbon intensiever ter hand genomen. Vooral wordt nu aandacht besteed aan beter klonenonderscheid, aan voortgezette selectie, aan de groeiplaatseisen van de verschillende klonen en wordt de vereiste bemesting onderzocht. Een en ander moge blijken uit de in dit Populierenteeltnummer opgenomen artikelen. Ook het kankeronderzoek werd gereorganiseerd, zuiver wetenschappelijk grondlegend aan het Phytopathologisch Laboratorium W.C.S. te Baarn, terwijl de toetsing van het klonensortiment bij de Stichting Verbetering Houtopstanden te Wageningen werd ondergebracht.

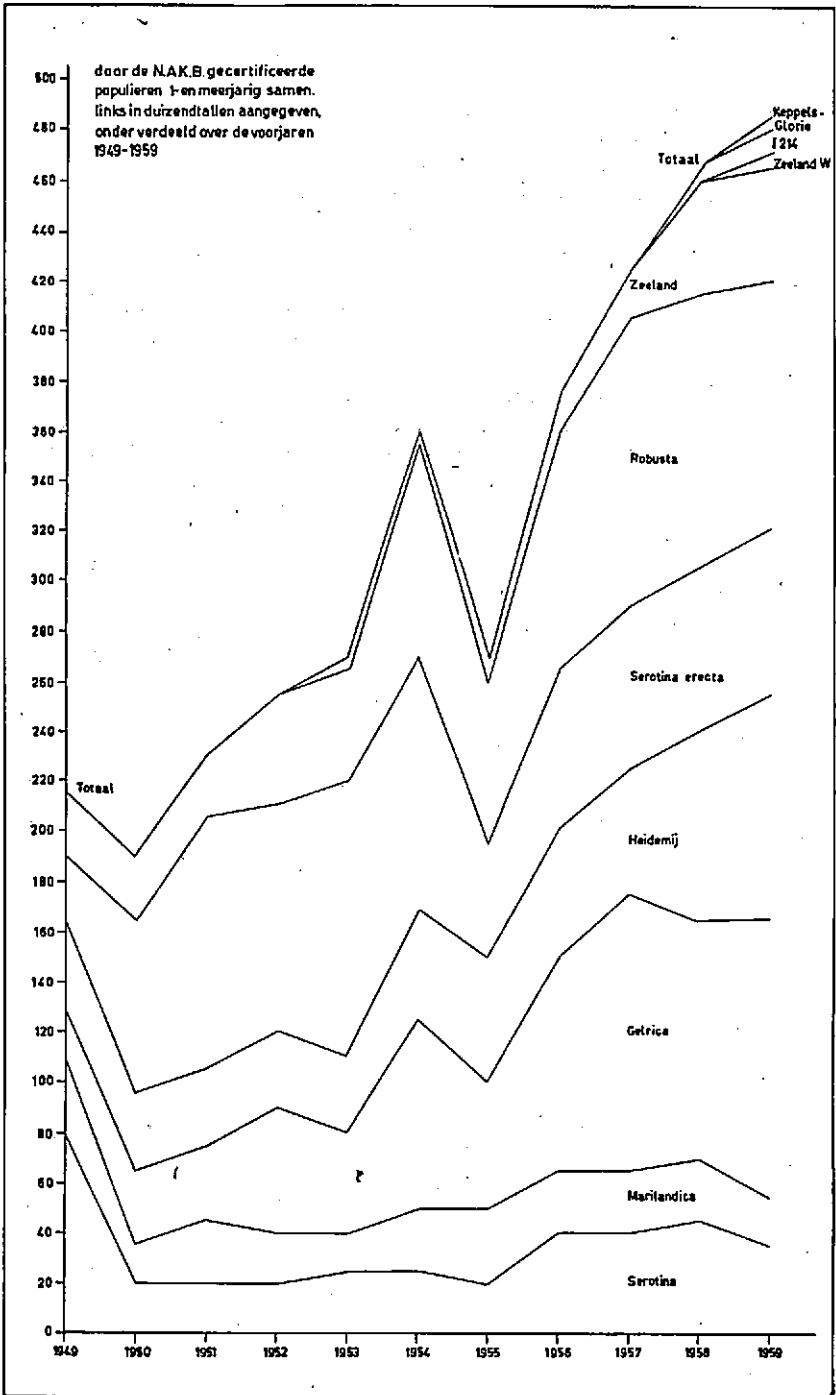
Om een beeld te verkrijgen van de teelt en de productie in Nederland zij vermeld, dat Houtzagers het aantal populieren in 1937 schatte op 1.900.000, maar dat in 1939/1942 door de bosstatistische werkzaamheden van het Staatsbosbeheer een nadere schatting kwam op 2.500.000 bomen. Voor de laatste oorlog rekende men met een jaarlijkse productie van 100.000 m³ populierenhout; in 1948/1949 werd voor velling toegestaan een hoeveelheid van 70.000 m³. Aan import kan men berekenen, dat het daarbij gaat om rond 20.000 m³. Toen van alle vellingen nog een aanvraag moest worden ingediend konden nog cijfers worden gegeven over de totale velling; in 1953 werd ongeveer geveld 150.000 m³ en in 1954 120.000 m³, maar sedert op 12 augustus 1954 werd bepaald, dat geen aangifte voor populierenvellingen meer behoefde te worden gedaan, zijn geen gegevens meer bekend. Wel is het duidelijk, dat we thans in de periode komen van het hiaat in de populierenhoutvoorziening uit eigen land, als gevolg van de overmatige kap gedurende de oorlog 1940/1945.

Wat het gebruik van populierenhout in Nederland betreft, dit werd in 1956 geschat, op grond van enquêtes onder de desbetreffende industrieën, op rond de navolgende hoeveelheden m³, waarbij ter vergelijking de toestand in 1949 werd vermeld:

	1949	1956
klompenindustrie	80.000 m ³	70.000 m ³
lucifersindustrie	18.000 „	22.000 „
finier en triplex	5.000 „	12.500 „
kistenindustrie	12.000 „	10.500 „
houtslijp en papier	15.000 „	5.000 „
	<hr/>	<hr/>
Totaal:	130 000 m ³	130.000 m ³

Voor het verloop van de aanplant is het belangwekkend na te gaan de hoeveelheden door de N.A.K.B. gewaarmerkte bomen der voornaamste gebruikte klonen, daar van de aanplant zelf geen concrete cijfers bekend zijn. In de grafiek zijn de aantallen aangegeven in duizendtallen en afgerond op 5.000. Een- en meerjarig materiaal is samengenomen. Van het eerste is nogal eens wat geëxporteerd, maar de hoeveelheid daarvan is niet bekend. Het stekhout valt er buiten. Het aandeel van de onderscheiden klonen is binnen het raam van het totaal opgenomen, zodat van onderen af steeds het aantal van de volgende kloon bij dat van de vorige is gevoegd, totdat het totaal van alle gecertificeerde populieren is bereikt. Het verloop van de afzet van één kloon is dus af te lezen uit de breedte van de baan begrepen tussen de lijnen van de desbetreffende kloon.

We zien hieruit, dat de uitbreiding van de nieuwe klonen aanvan-

kelijk ten koste van enkele beproefde oude soorten is gegaan, hetgeen vooral opvalt ten aanzien van de Serotina, die zich de laatste jaren weer wat heeft hersteld. De Marilandica is vrij constant. De Gelrica-afzet neemt geleidelijk sterker toe. De zogenaamde Heidemij (vroeger *P. deltoides* subsp. *missouriensis*) heeft belangrijk grotere afzetmogelijkheid gekregen. De Serotina erecta heeft in 1954/1955 een sterke teruggang meegemaakt (en daarmee ook de totale afzet), doordat deze kloon toen bleek niet voor alle gronden geëigend te zijn en er in laanbeplantingen nogal wat tegenvallers waren. Daar deze kloon, die feitelijk Regenerata dient te worden genoemd (vrouwelijke bloei), goed resistent is tegen kanker, herstelt de afzet zich nu weer wat. Het Robusta-gebruik is zeer sterk toegenomen, de allerlaatste tijd ook die van de Zeeland.

Er wordt nu gepoogd nadere gegevens te verkrijgen van de totale Nederlandse populierenopstand; de afdeling Bosstatistiek van het Staatsbosbeheer onderzoekt thans de omvang van het populierenareaal met behulp van een enquête onder de bosbouwconsulenten van deze dienst. De resultaten van dit onderzoek worden straks in dit tijdschrift gepubliceerd, maar uit de gegeven cijfers, verwerkt in de grafiek, is thans al wel duidelijk af te lezen, dat met een toename van 215.000 gecertificeerde populieren in 1948/1949 tot 485.000 in 1958/1959 die opstand met rasse schreden is vooruit gegaan. De houtproductie zal dus, voordat we 15 jaren verder zijn, een flinke opmars hebben gemaakt!
